

DIAGNOSTIKA SKUPIN VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ - ŽÁCI VE TŘÍDĚ

CO OVLIVŇUJE POZICI ŽÁKA VE TŘÍDĚ - SOCIÁLNÍ SKUPINĚ?

○ Vnější faktory

- Sociální zázemí
- Vztah U - Ž
- Historie pobytu ve skupině

○ Vnitřní faktory

- Zdravotní stav a fyzický vzhled
- Inteligence
- Studijní úspěšnost
- Sebedůvěra a sebevědomí
- Angažovanost ve třídě

PROČ DIAGNOSTIKOVAT TŘÍDNÍ KOLEKTIV ?

- Preventivně
- Při problémech (konflikty, soupeření, šikana, nezačlenění žáci...)

ZÁSADY DIAGNOSTIKY VZTAHŮ VE TŘÍDĚ

- ◉ Diagnostika je vždy prvním krokem, po kterém by měly následovat další kroky (intervence)
- ◉ Není možné diagnostikovat anonymně
- ◉ Zjišťování vztahů ve třídě vyžaduje etický přístup - sdělování záměrů a výsledků?
- ◉ Je třeba dokumentovat veškeré kroky a archivovat veškerý získaný materiál
- ◉ Učit nejvhodnější dobu dg.
- ◉ Min. účast 80 % žáků

NÁSTROJE DIAGNOSTIKY TŘÍDY

⊙ **Klinické metody**

- Pozorování (výuka, přestávky, výlety...)
- Rozhovor (dítě, rodič, učitel)

⊙ **Diagnostické nástroje**

- Škály
- Dotazníky
- Projektivní techniky (nedokončené věty, jabloň, příběhy, kresby...)
- Sociometrie
- Zážitkové akce, psychohry

SOCIOMETRIE

- ⊙ **Sociometrie = věda o měření mezilidských a sociálních vztahů**
- ⊙ Sociometrické testy - obvykle otázka volby, někde se zdůvodněním
- ⊙ Zpracovávají se sociometrické tabulky

- ⊙ **Užití:**
  - V malých sociálních skupinách
  - Zejména školní třídy
  - Vypovídá o vztazích ve třídě, náznaky i o osobnosti žáka

SOCIOMETRIE

- ◉ Jacob Levy Moreno (1889 - 1974)
- ◉ Nejstarší metoda zjišťování vztahů mezi dětmi
- ◉ Stanovil pravidla pro konstrukci sociometrických testů, resp. dotazníků
- ◉ Otázky na kladnou a zápornou volbu např.:
  - S kým bys chtěl sedět v lavici?
  - S kým bys nechtěl trávit prázdniny?
- Výsledek ve formě sociogramu (grafické zobrazení pozice členů ve skupině a jejich vzájemných vztahů)

DRUHY SOCIOMETRIE

- ⊙ Peer nomination, tj. pozitivní nebo negativní volba podle určitého kritéria (např. trávení prázdnin...)
- ⊙ Peer ratings - vzájemné hodnocení členů za využití škál
- ⊙ Alternativní dotazníky, např. označit žáka
  - ? - neznám jej
  - 😊 - mám ho rád
  - ☹️ - nemám ho rád
  - 😐 - nemám k němu vztah

SO-RA-D (V. HRABAL)

- ◉ Standardizovaný dotazník
- ◉ Zjišťuje míru sympatie a míru vlivu jednotlivých žáků
  - jejich vliv na ostatní
  - jejich oblíbenost/neoblíbenost u ostatních
  - spokojenost se vztahy ve skupině
- ◉ celková soudržnost a emoční atmosféra ve skupině
- ◉ doplňková metoda k dalším nástrojům

- ◉ Každý žák ve třídě hodnotí vliv všech ostatních žáků na škále 1-5
- ◉ každý žák ve třídě hodnotí oblibu/sympatie všech ostatních žáků na škále 1-5
- ◉ každý žák doplňuje číselné hodnocení slovním odůvodněním svých sympatií/antipatií k ostatním žákům

SO-RA-D (VLIV A SYMPATIE)

◉ Vliv žáků

- Ke každému jménu spolužáka (ne k sobě samému) napište v záznamovém archu jednu z číslic 1 až 5 do sloupce, které je označen nadpisem VLIV
- 1= nejvlivnější
- 5= nemá žádný a nebo téměř žádný vliv

Vysvětlit, co to znamená vlivný žák.

◉ Sympatie žáků

- Instrukce stejná,
- Co je sympatický žák?

◉ Zdůvodnění sympatií

- Nakonec se zamyslete nad tím, proč je vám který spolužák sympatický nebo nesympatický. Napište do posledního sloupce...
- Vést žáky k zamyšlení a přemýšlení

SOCIOMETRICKÉ STATUSY VE TŘÍDĚ

- ◉ **Populární děti, hvězdy** (mnoho pozitivních a málo negativních voleb)
- ◉ **Šedé eminence** (pozitivně nominovány hvězdami a samy hvězdy volí, od ostatních málo voleb)
- ◉ **Děti průměrné** (průměrný počet pozitivních i negativních voleb)
- ◉ **Kontroverzní děti** (mnoho nominací pozitivních, ale i negativních)
- ◉ **Outsideři** (mnoho voleb dávají, ale žádné volby nedostávají)
- ◉ **Odmítané děti** (dostávají mnoho negativních voleb)
- ◉ **Antihvězdy** (nejvyšší počet negativních voleb)
- ◉ **Izolované děti** (ignorované, samy nevolí)
- ◉ Atd.

ZPRACOVÁNÍ

- ◉ Statisticky
- ◉ Graficky

- ◉ **Sociometrické matice**
  - Matice pro vliv a matice pro sympatie
  - Sečtou se volby pro každého žáka
  - Zvlášť hoši o hoších, dívky o dívkách, hoši o dívkách...

- ◉ **Sociometrické indexy**
  - Individuální index vlivu - celkový součet hodnot získaných voleb dělíme počtem žáků, kteří jeho vliv hodnotili
  - Individuální index sympatií - dtto
  - Index náklonnosti a index ovlivnitelnosti - jsou průměry voleb, které žák udílí

  - Index celkového hodnocení jedince. Sečtou se indexy vlivu a sympatií u jedince a dělí dvěma.

- ◉ **Zpracování slovních hodnocení**
  - Kategorizace

SOCIOGRAMY

- Znázornění vztahů ve třídě v málo početné třídě nebo zvlášt' holky a kluky
- Přehledné je to do cca 15 žáků
- **Orbitální sociogram**
  - Soustředné kružnice, zvlášt' pro sympatie i vliv, zvlášt' pro pozitivní (hodnocení 1) a zvlášt' pro negativní volby (hodnocení 5).
  - Jinak označujeme volbu +, jinou barvou volbu -, jinak reciproční kladné nebo záporně, jinak, když jeden volí pozitivně, druhý recipročně negativně.
  - Čím blíže je žák středu kružnic, tím více voleb dostal
- **Čtvercový diagram**
  - Zobrazuje průměrné hodnocení jednotlivých žáků jak ve vlivu (vertikální osa), tak v sympatiích (horizontální osa) Chlapci modře, dívky červeně.
- **Lineární sociogram (meziskupinový)**
  - Zachycuje vzájemné sympatie mezi chlapci a dívkami ve skupině.
  - Zobrazuje všechna hodnocení 1 , která získali chlapci od dívek a naopak
- **Histogramy**

Diagram 1

Orbitální sociogram Sympatie (+)¹⁾

- 1) Kamil
- 2) Jiří
- 3) Dominik
- 4) Ladá
- 5) Dan
- 6) Lukáš
- 7) Standa
- 8) Ondra
- 9) Denis
- 10) Eva
- 11) Petra
- 12) Lucie
- 13) Zdena
- 14) Mela
- 15) Věra
- 16) Adam

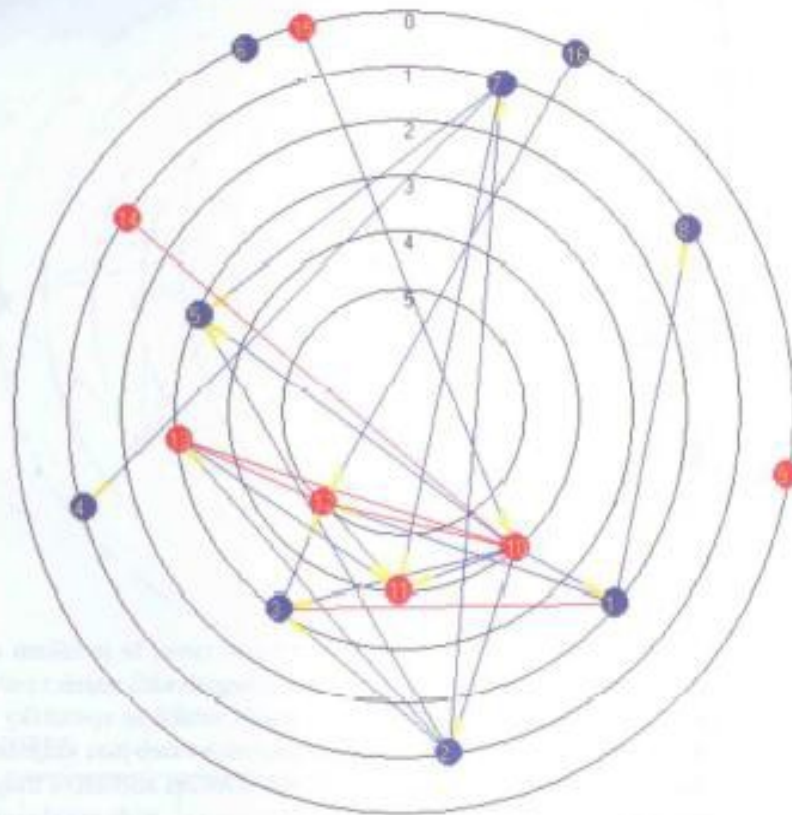
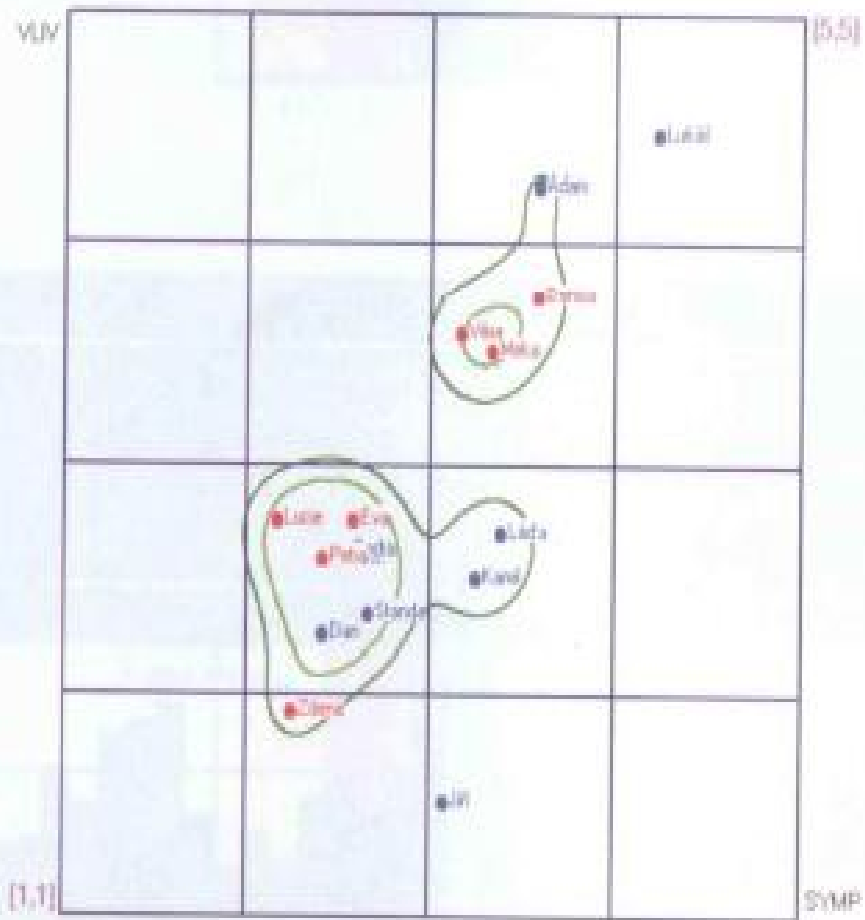

Diagram 5
 Čtvercový sociogram

VÝVOJ SO-RA-D

- ◉ 1. vydání - 1979: *Sociometricko-ratingový test*. Psychodiagnostika Bratislava, T-118
- ◉ 2. upravené vydání - 2005: *Sociometricko-ratingový dotazník Vl. Hrabala, st.* IPPP ČR Praha
- ◉ Sorad - verze pro VP a školní psychology, vydalo Hogrefe- Testcentrum, Praha 2011 autor upravené verze: Vl. Hrabal, ml.
- ◉ Třídní kompas, Sociometrická ratingová metoda, verze pro třídní učitele, Testcentrum 2011. Autor Vl. Hrabal, ml.

KLIMA A ATMOSFÉRA VE TŘÍDĚ

- ◉ Klima stálejší, atmosféra je proměnlivější
- ◉ Zjišťujeme aktuální stav a žádoucí stav
- ◉ Klima a atmosféru vytváří žáci, učitel, prostředí
- ◉ Interakce U-Ž, Ž-Ž
- ◉ Proměnné: spokojenost, autonomie, spontánnost, kamarádství, koheze, soutěživost, konflikty, variabilnost činností, pořádek, organizovanost, individualizace, obtížnost úkolů, učitelovo řízení, kontrola....
- ◉ Vliv věku žáků, pohlaví, ročník, typ školy, zaměření třídy, sociokulturní prostředí

Dotazník CES – forma A

(Classroom Environment Scale)

© Autoři: E.J. Trickett (Yale University), R.H. Moos (Stanford University) 1973, B.J. Fraser (Western Australian Institute of Technology) 1982

© Překlad a úprava: J. Lašek (Pedagogická fakulta VŠP v Hradci Králové), J. Mareš (Lékařská fakulta UK v Hradci Králové) 1988

Jméno žáka/žakyně:

Škola:

Třída:

Obec:

Učitel/učitelka:

Dnešní datum:

Nevyplňujte, dokud nedostanete pokyn!

1. Žáci z naší třídy vkládají do školní práce poměrně dost úsilí, energie.	Ano – Ne	
2. Žáci se v naší třídě navzájem dobře znají, vědí o sobě dost věcí.	Ano – Ne	
3. Tento učitel (tato učitelka) s námi málokdy diskutuje o věcech, v nichž bychom potřebovali poradit, pomoci.	Ano – Ne	
4. V naší třídě věnují žáci více času debatování o mimoškolních věcech, než debatám o učivu a učení.	Ano – Ne	
5. Naše třída je velmi dobře organizovaná.	Ano – Ne	
6. Naší třídě byla jasně řečena pravidla, která se mají dodržovat během hodiny (při zkoušení, při písemkách atd.)	Ano – Ne	
7. Žáci v naší třídě při vyučování rádi sni, přemýšlejí o úplně jiných věcech.	Ano – Ne	
8. Žáci z naší třídy nemají moc chuti se víc zajímat o ty druhé.	Ano – Ne	
9. Tento učitel (tato učitelka) se nás snaží poznat hlouběji, než ostatní vyučující.	Ano – Ne	
10. Žáci z naší třídy se snaží, aby za nimi byl po hodině vidět kus práce.	Ano – Ne	
11. V naší třídě jsou žáci téměř stále potichu.	Ano – Ne	
12. V naší třídě se příliš často mění pravidla hry a pak nevíme, co se může a nemůže.	Ano – Ne	
13. Žáci naší třídy se obvykle nemohou dočkat konce hodiny; to, co se učí, je moc nezajímá.	Ano – Ne	
14. V naší třídě se žáci mezi sebou dost kamarádí.	Ano – Ne	
15. Tento učitel (tato učitelka) se k nám chová víc kamarádsky než autoritativně.	Ano – Ne	
16. V naší třídě se žáci při vyučování příliš nenamáhají.	Ano – Ne	
17. V naší třídě se žáci při vyučování mohou dokonce i flinkat.	Ano – Ne	
18. Učitel (učitelka) nám vysvětlí(a), co se stane, když porušíme „pravidla hry“	Ano – Ne	
19. Většina třídy dává při vyučování pozor.	Ano – Ne	
20. Tento učitel (tato učitelka) dokáže žákům, kteří mají nějaké problémy, skutečně pomoci.	Ano – Ne	
21. Naše třída je spíš zábavným prostředím, než místem, kde se člověk něčemu naučí.	Ano – Ne	
22. Naše třída je při vyučování velmi často hlučná.	Ano – Ne	
23. Tento učitel (tato učitelka) nám jasně řekl(a), za jakých podmínek s ním (ní) budeme dobře vycházet.	Ano – Ne	

DOTAZNÍK CES (PŘEKLAD MAREŠ, LAŠEK)

- Pro žáky 12-18 let
- 23 položek
- 2 formy: aktuální stav a požadovaný stav
- Vztahuje se i k učiteli a může vyplnit i učitel
- Zjišťuje se: učitelova pomoc žákům, orientace žáků na úkoly, vztahy mezi žáky, zájem o průběh výuky, klid a pořádek ve třídě, jasnost pravidel
- Anonymní vyplnění
- Cíl: popis klimatu z pohledu žáků, porovnání pohledu žáků a učitelů, porovnání reality a přání, rozdíly mezi vyučujícími,...
- Ano 1 bod, Ne 3 body, Nejasné 2 body

DOTAZNÍK SOCIÁLNÍ OPORY U DĚTÍ A DOSPÍVAJÍCÍCH (MAREŠ & JEŽEK, 2005)

- Opora poskytovaná (Jak často?)
  - Rodiči
  - Učitelem
  - Spolužáky
  - Kamarádem
  - Školou
- Subjektivní důležitost (Jak důležité?)